

OCHRÁNKYNĚ A PROSAZOVATELKA SOCIALISTICKÉ ZÁKONNOSTI? KONFLIKTY A KLIENTELISMUS V NEJVYŠŠÍCH ORGÁNECH ČESKOSLOVENSKÉ PROKURATURY

JAROSLAV PAŽOUT – ADAM ZÍTEK

Prokuratura představovala v komunistickém Československu – podobně jako v dalších zemích sovětského bloku – významný mocenský článek režimu. Zákonem o prokuratuře č. 65/1952 Sb. ze dne 30. října 1952 došlo s platností od 1. ledna 1953 k jejímu vyčlenění z justice a k osamostatnění jako specifického rezortu státní správy. Dověřila se tím její přeměna na prokuraturu sovětského typu, jež měla být přinejmenším teoreticky budována jako samostatný, na orgánech státní moci a správy nezávislý, jednotný, centralizovaný a monokratický orgán nejvyššího dozoru nad prováděním a zachováním zákonů a jiných právních norem úřady i jednotlivci. K tomu byla obdařena značnými pravomocemi, jež postupně narůstaly.

Prokuratura bývala označována za strážkyni socialistické zákonosti, kterou měla nejenom chránit, ale i všemožně prosazovat. Nicméně ani její nejvyšší představitelé při detailnějším pohledu často nenaplnovali zásady, jejichž ochranu měla zabezpečovat, a to nyní ponecháváme stranou přihlížení flagrantnímu porušování lidských a občanských práv, či dokonce spoluúčast na něm. Zároveň je možno konstatovat, že pokud byly orgány prokuratury nezávislé na orgánech státní moci a správy, o čemž je často možno s úspěchem pochybovat, určité tomu tak nebylo ve vztahu k příslušným orgánům Komunistické strany Československa. Ty koneckonců schvalovaly v rámci své nomenklatury všechny kádrové návrhy na jmenování vedoucích pracovníků prokuratury, od centrální úrovně přes krajské po okresní prokuratury. Zneužívání postavení a další provinění se přitom občas stávaly důvodem, resp. záminkou pro odvolání z funkce. Často byly také využívány různé „kádrové kaňky“ z minulosti, o nichž se předtím diskrétně mlčelo, či byly posuzovány a prezentovány mnohem shovívavěji. Tato studie si klade za cíl poodhalit pozadí změn na nejvyšších postech prokuratury a konfliktů, které s nimi byly spojeny. Zaměřuje se přitom především na období tzv. normalizace, resp. ve vztahu k vývoji rezortu na období existence federalizované prokuratury od roku 1970 do pádu komunistické-

ho režimu. Vycházíme přitom především z dokumentů ústředních orgánů Komunistické strany Československa a generálních prokuratur, přičemž jsme si vědomi nutnosti zachovat jistý kritický odstup od informací, jež přinášejí. Bohužel jiné relevantnější zdroje, se kterými by bylo možno výše uvedené dokumenty konfrontovat, povětšinou nejsou k dispozici.

Základními principy budování prokuratury, které byly považovány za nezbytný předpoklad řádného výkonu její funkce, byla monokratičnost a přísná centralizovanost. V tomto systému rozhodoval vždy okresní, krajský či generální prokurátor, ostatní prokurátoři byli de facto jeho pomocníci. Okresní prokurátoři byli podřízeni krajskému prokurátoru a spolu s ním generálnímu prokurátoru. Obdobná podřízenost platila i pro vojenskou součást československé prokuratury. Vojenští obvodoví prokurátoři byli podřízeni vyššímu vojenskému prokurátoru a spolu s ním hlavnímu vojenskému prokurátoru, jeho prostřednictvím pak generálnímu prokurátoru, který jej jmenoval a odvolával z funkce.

V zákonu o prokuratuře z roku 1952 bylo uvedeno, že generální prokurátor skládá slib do rukou prezidenta republiky.¹ Teprve v novém zákoně o prokuratuře z roku 1956 bylo explicitně stanoveno, že generálního prokurátora jmenuje a odvolává na návrh vlády prezident republiky, do jehož rukou skládá generální prokurátor slib.² Změnu postavení generálního prokurátora přinesla Ústava z roku 1960, podle níž byli generální prokurátor a tím i celá prokuratura odpovědni Národnímu shromáždění. Tím došlo k potvrzení specifického postavení prokuratury v soustavě státních orgánů, někdy byla dokonce označována jako čtvrtá moc ve státě. Vzhledem k mocenskopolitickému nastavení systému, formálně potvrzeného zakotvením vedoucí role KSČ v článku 4 Ústavy z roku 1960, byl reálný dosah této teoreticky zajímavé změny minimální.³ Nový zákon o prokuratuře z roku 1965 změnu postavení generálního prokurátora nepřinesl.⁴

Organizace prokuratury musela být nicméně přizpůsobena na konci šedesátých let novému federativnímu uspořádání země. Podle ústavního zákona č. 155/1969 Sb. ze dne 17. prosince 1969, který měnil a doplňoval hlavu osmou Ústavy Československé socialistické republiky z roku 1960 věnovanou postavení soudů a prokuratury, stál v jejím čele generální prokurátor Československé socialistické republiky. Prokuratura se členila na Generální prokuraturu Českosloven-

1 Zákon č. 65/1952 Sb. o prokuratuře ze dne 30. října 1952. Sbírká zákonů republiky Československé, roč. 1952, částka 35, s. 292–294.

2 Zákon č. 65/1956 Sb. o prokuratuře ze dne 19. prosince 1956. Tamtéž, roč. 1956, částka 34, s. 267.

3 Lata, Jan: Prokuratura. In: Bobek, Michal – Molek, Pavel – Šimíček, Vojtěch (eds.): Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Brno 2009, s. 8.

4 Zákon č. 60/1965 Sb. ze 17. června 1965 o prokuratuře. Sbírká zákonů ČSSR, roč. 1965, částka 30, s. 341–348.

ské socialistické republiky, Generální prokuraturu České socialistické republiky, Generální prokuraturu Slovenské socialistické republiky a na nižší články stanovené zákonem vydaným Federálním shromážděním. V čele generálních prokuratur stáli generální prokurátoři republik. Generálního prokurátora Československé socialistické republiky jmenoval a odvolával prezident republiky. Pokud byl generální prokurátor ČSSR občan České socialistické republiky, měl být jeho prvním náměstkem občan Slovenské socialistické republiky, a naopak. Generálního prokurátora republiky jmenovalo a odvolávalo předsednictvo národní rady příslušné republiky. Návrh na jmenování generálního prokurátora republiky podával generální prokurátor Československé socialistické republiky, který také mohl předsednictvu národní rady příslušné republiky navrhnout, aby generálního prokurátora republiky odvolalo. Generální prokurátor Československé socialistické republiky byl odpovědný Federálnímu shromáždění, které mohlo prezidentu republiky navrhnout, aby jej z funkce odvolal. Generální prokurátor republiky byl v celém rozsahu své působnosti odpovědný národní radě příslušné republiky.

Orgány Generální prokuratury Československé socialistické republiky a vojenských prokuratur byly podřízeny generálnímu prokurátorovi Československé socialistické republiky. Generální prokurátoři republik mu byli podřízeni při výkonu dozoru nad důsledným prováděním a zachováváním zákonů a jiných právních předpisů vydaných orgány Československé socialistické republiky. Orgány prokuratury v České socialistické republice a ve Slovenské socialistické republice pak byly podřízeny generálnímu prokurátorovi příslušné republiky, generálnímu prokurátorovi ČSSR pouze výjimečně v případech stanovených v zákoně.⁵

V době přípravy federalizace země, ještě za reformního vedení prokuratury v čele s generálním prokurátorem Milošem Čerovským se vyskytly názory, zda federalizace nebude znamenat zásadnější proměnu charakteru prokuratury, především pokud jde o princip monokratickosti. Federace byla nicméně podle sovětského vzoru obecně konstruována tak, že k tomu nedošlo. Ve zprávě přednesené na jednání Sněmovny lidu Federálního shromáždění 17. prosince 1969 projedávající vládní návrh novelizace hlava osmá Ústavy to konstatoval jeho zpravodaj Viktor Knapp. Ani federalizace republiky nezměnila jednotu prokuratury, která hierarchicky vrcholí v Generální prokuratuře ČSSR. Federativní uspořádání republiky nicméně našlo odraz ve struktuře prokuratury, která „*jsouc monokratická, není monolitní, nýbrž je vnitřně členěna na federálním základě*“.⁶

5 Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 – Ústava Československé socialistické republiky. Sbíрка zákonů ČSSR, roč. 1960, částka 40, s. 308; Ústavní zákon č. 155/1969 Sb. ze dne 17. prosince 1969, kterým se mění a doplňuje hlava osmá Ústavy. Sbíрка zákonů ČSSR, roč. 1969, částka 47, s. 512.

6 Zpráva poslance akademika Viktora Knappa jako zpravodaje k vládnímu návrhu ústavního zákona, kterým se mění a doplňuje hlava osmá ústavy (Sněmovna lidu Federálního shromáždění

Na prosazení koncepce jednotné prokuratury nic neměnilo ani znění odstavec 4 § 1 novelizovaného zákona o prokuratuře ze 16. prosince 1969, podle něhož byli republikoví generální prokurátoři podřízeni generálnímu prokurátoru ČSSR pouze při výkonu dozoru nad důsledným prováděním a zachováváním zákonů a jiných právních předpisů vydaných orgány Československé socialistické republiky. Ostatní orgány prokuratury v ČSR a SSR podléhaly generálnímu prokurátorovi ČSSR pouze v případech, kdy považoval za nutné uložit jim úkoly v naléhavém zájmu Československé socialistické republiky, neboť hrozilo nebezpečí z prodlení, nebo proto, že generální prokurátor republiky byl nečinný.⁷ Ze spisového materiálu generálních prokuratur nicméně není znám případ, že by k takovému kroku generální prokurátor ČSSR přikročil. Navíc je třeba znovu zdůraznit aplikaci vedoucí role KSČ i v rezortu prokuratury. Jasně to zformuloval generální prokurátor ČSR Oldřich Dolejší, když v říjnu 1971 konstatoval: „Vzhledem k tomu, že v celé činnosti prokuratury je důsledně uplatňována vedoucí úloha Komunistické strany Československa jako vrcholného ideotvorného, poznávacího, integrujícího, koordinujícího a kontrolního centra společnosti a že všechny řídicí složky prokuratury, okresními prokurátory počínaje a generálním prokurátorem ČSSR konce, úzce spolupracují s příslušnými stranickými orgány, musíme dojít k závěru, že v současné činnosti československé prokuratury jsou dodrženy všechny leninské principy.“⁸

Poměr mezi generálním prokurátorem ČSSR a republikovými generálními prokurátory byl tedy upraven dosti vágně. Vzhledem k mocenskému monopolu komunistické strany nicméně k otevřeným kompetenčním sporům, jež by při neexistenci správního soudnictví byly jinak obtížně řešitelné, nedocházelo. Reálně v zásadě platilo, že tento vztah byl do značné míry dán momentální mocensko-politickou situací v rámci provázeného vrcholného aparátu komunistické strany a státu a osobními klientelistickými vazbami. Řešení sporů pak nebylo odvislé ani tak od legislativně stanoveného rámce, ale od výše uvedeného faktoru. Podstatnější než služební podřízenost byla podřízenost po stranické linii. O všech podstat-

dne 17. prosince 1969). In: Právník, roč. 109, č. 3/1970, s. 230.

7 Zákon č. 147/1969 Sb. ze dne 18. 12. 1969, kterým se mění a doplňuje zákon č. 60/1965 Sb. o prokuratuře. Sbirka zákonů ČSSR, roč. 1969, částka 46, s. 473–476. V úplném znění pak vyhlásilo Federální shromáždění zákon o prokuratuře vyplývající z pozdějších změn a doplnění o tři měsíce později. Zákon č. 20/1970 Sb. ze dne 20. března 1970, jímž Federální shromáždění ČSSR vyhlásilo úplné znění zákona č. 60/1965 Sb. o prokuratuře z 13. června 1965, vyplývající z pozdějších změn a doplnění. Sbirka zákonů ČSSR, roč. 1970, částka 5, s. 58–67.

8 Vyhodnocení účinnosti platné organizace prokuratury a metod zajišťování jednotnosti její praxe předložené 14. října 1971 generálním prokurátorem ČSR Oldřichem Dolejším kolegiu generálního prokurátora ČSR. Národní archiv (NA), fond Generální prokuratura ČSR, kolegium generálního prokurátora ČSR, schůze kolegia č. 7/1971 konaná 11. 11. 1971.

ných záležitostech včetně personálních otázek rozhodovaly příslušné orgány KSČ, jak se o tom přesvědčíme v následujícím textu. K tomu je třeba též připomenout systém kádrové nomenklatury, jehož prostřednictvím vedení komunistické strany kontrolovalo obsazování důležitých funkcí ve státní správě, hospodářské sféře i společenských organizacích na všech úrovních buď přímo svými členy, nebo osobami loajálními s režimem.⁹ To samozřejmě platilo i o orgánech prokuratury, kde byl tento systém narušen stejně jako v celé zemi pouze během krátkého období pražského jara.

Studie je primárně zaměřena na období tzv. normalizace. Spory na vedoucích pozicích v prokuratuře a porušování zákonů těmi, kteří měli jejich dodržování střežit, nebyly nicméně omezeny pouze na toto období. Na základě některých signálů lze soudit, že se jednalo o jev provázející všechny etapy monopolní vlády KSČ, stejně jako fungování nejrůznějších „vedlejších mechanismů“ pro obsazování funkcí a uvolňování z nich, než byly ty ústavní (základním samozřejmě byl systém kádrové nomenklatury). Během zakladatelského období komunistického režimu (1948–1953) se orgány prokuratury a justice podílely ve velké míře na represích a dalších nezákonnostech, kterými bylo prosazování politiky KSČ prováděno. Tváře některých prokurátorů vystupujících v politických procesech se staly doslova symbolem stalinismu v Československu. Právě podíl na nezákonnostech se týkal takřka všech zástupců prokuratury, okresními prokuraturami počínaje a Generální prokuraturou konče. Tento postup však přímo vycházel z politické linie komunistické strany, která byla sice v pozdějších letech částečně revidována, avšak nikdy zcela a dostatečně odmítnuta a odsouzena.

Vedle porušování zákonnosti v padesátých letech¹⁰ se však někteří představitelé prokuratury dopouštěli i „nepolitických“ činů kolidujících se zákonem. To platí např. o Ladislavu Gešovi, jenž v letech 1953–1959 zastával funkci náměstka generálního prokurátora pro Slovensko. Gešo se narodil 27. srpna 1920 v Rákošské Bani nedaleko Revúci. Stejně jako rodiče vykonával dělnickou profesi, svoji budoucnosti však viděl jinde. Již v roce 1944 se stal členem Komunistické strany Slovenska a zastával řadu nižších stranických funkcí. V prosinci 1948 nastoupil do prvního běhu právnické školy pracujících organizované Ministerstvem spravedlnosti. Svoji kariéru pak po jejím absolvování započal tento „dělnický prokurátor“ nejprve jako

9 K tomu viz především práci Vladimíry Hradecké a Františka Koudelky *Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969–1974*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 31. Praha 1998

10 Porušování zákonnosti v době politických procesů prošetřovaly celkem tři zvláštní komise ÚV KSČ – Baráková (1955–1957), Kolderova (1962–1963) a tzv. barnabitská komise (1963); poslední činnost v tomto směru vyvíjela též Pillerova komise (1968–1969). Navzdory potvrzení porušování tehdy platných zákonů ze strany některých pracovníků justice a prokuratury (především v souvislosti s Kolderovou komisí) však k trestnímu stíhání těchto osob nedošlo. Postih se týkal pouze pracovního zařazení, případně zůstal v rovině stranické (např. vyloučení z KSČ).

praktikant u prokuratur v Praze, Banské Bystrici a Bratislavě. Jeho další působení se však na dlouhá léta pojilo především s Banskou Bystricí. Zde byl v roce 1950 jmenován okresním prokurátorem, aby již o rok později stanul v čele prokuratury krajské.¹¹ Některé záznamy z Gešova profesního hodnocení svědčí o tom, že rozhodně nebyl pasivní a na rozvoji své kariéry usilovně pracoval – v roce 1951 byl např. vyhlášen vítězem socialistické soutěže v kraji Banská Bystrica. „*Na svojom pracovišti [sic] podporuje všetky nové pokrokové formy práce a v ich prevádzaní v praxi je príkladom. [...] Pracuje politicky správne a kvalitne a svojou iniciatívou prispieva k budovaniu socializmu nie len na pracovisti [sic], ale i mimo neho. Ako ľudový prokurátor priniesol nový život do súdnictva v celom kraji,*“ uvádělo se v posudku ROH Svazu zaměstnanců justiční a právní služby.¹² Na okraj je vhodné poznamenat, že pod pojmem „budování socialismu“ spadal v této době např. postup proti rolníkům v rámci kolektivizace zemědělství a proti skutečným či domnělým oponentům vlády KSČ. O Gešových „schopnostech“ v tomto ohledu svědčí též jeho krátké působení u bratislavského oddělení Státní prokuratury.¹³ Největší případy jej však teprve čekaly.¹⁴

V souvislosti s přijetím zákona o prokuratuře a nastalými organizačními změnami byl Ladislav Gešo v listopadu 1953 pověřen plněním agendy náměstka generálního prokurátora pro Slovensko. Generální prokurátor Václav Aleš počítal s tím, že jeho působení v této pozici potvrdí oficiálním jmenováním. Slibný kariéerní postup však zbrzdilo vyšetřování, které probíhalo v lednu 1954 v souvislosti s údajnou korupcí. Orgány Ministerstva vnitra totiž obdržely informaci o tom, že Gešo ještě ve funkci krajského prokurátora v Banské Bystrici přijímal úplatky. Záležitost dle pokynu hlavního vojenského prokurátora Vladimíra Keborta v tichosti prověřovali vyšetřovatelé Hlavní vojenské prokuratury a Hlavní správy Veřejné bezpečnosti.¹⁵ Za celou kauzou stála agenturní zpráva, kterou získal štabní strážmistr SNB Josef Paločný působící u nápravného zařízení v Banské Bystrici. Dle získaných poznatků Gešo dlouhodobě disponoval značnými finančními prostředky a tehdy běžně nedostupným zbožím (drahé textilní látky). Peníze měl zís-

11 K jeho osobě viz blíže: Zítek, Adam – Pažout, Jaroslav a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948–1989. Praha 2019, s. 108–110.

12 NA, fond Generální prokuratura, Praha (dále GP), personální spis Ladislava Geša, zpráva o vítězi socialistické soutěže ROH z 26. 12. 1951.

13 V souvislosti se zrušením Státního soudu ke konci roku 1952 byl vybrán mezi prokurátory a soudce pro vystupování v politických procesech. Vorel, Jaroslav – Šimánková, Alena – Babka, Lukáš: Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl II. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky, č. 9. Praha 2003, s. 42.

14 V roce 1953 např. vystupoval v procesu „Oskar Valášek a spol.“ či „Šimon Orenstein a spol.“

15 NA, GP, sp. zn. T-20/1954-ZO, Zpráva generálního prokurátora oddělení státní administrativy ÚV KSČ z 27. 2. 1954.

kat z úplatků, které krajský prokurátor údajně pobíral za zmírňování trestů a podmínečná propuštění.¹⁶ Výsledkem vyšetřování bylo konstatování, že jsou obvinění neopodstatněná. Jejich původ byl spatřován v pomluvách některých vězeňkyň, které se mstily za to, že nebyly propuštěny na svobodu.¹⁷

Z dostupných materiálů nelze říci, zda byla obvinění založena na reálných základech. Zarážející na celé věci je však průběh vyšetřování, během kterého bylo např. v otázce údajných Gešových finančních prostředků označeno obvinění za krivé s argumentem, že uváděné sumy překračují plat krajského prokurátora (sic).¹⁸ Již v únoru 1954 tak Václav Aleš hlásil oddělení státní administrativy ÚV KSČ, že celá záležitost byla vyřízena v Gešův prospěch a jeho jmenování do funkce náměstka generálního prokurátora tak nestojí nic v cestě. K tomu skutečně v červenci 1954 došlo.¹⁹ V témže roce Gešo působil v roli žalobce v kauze tzv. slovenských buržoazních nacionalistů „Gustáv Husák a spol.“ Rovněž v tomto případě se osvědčil. Ve funkci náměstka generálního prokurátora pro Slovensko působil až do roku 1959, kdy byl jmenován pověřencem Slovenské národní rady pro spravedlnost, jímž byl až do roku 1963. Poté nabrala Gešova kariéra strmý pád. V souvislosti s činností tzv. Kolderovy komise byl viněn z podílu na nezákonnostech padesátých let, především pak na procesu s „Gustávem Husákem a spol.“²⁰ Gešo musel opustit svůj post a v následujících letech působil jako předseda Svazu spotřebních družstev v Bratislavě.

Určité pochybnosti vyvolávalo i působení dalšího představitele tzv. třídní justice a prokuratury, jímž byl Jaroslav Kokeš, náčelník Hlavní soudní správy Ministerstva národní obrany. Kokeš se narodil 7. listopadu 1908 v Mlázicích u Mělníka. Na rozdíl od Geša se pro práci v právním prostředí rozhodl již před válkou, když v roce 1934 získal titul doktora práv na pražské právnické fakultě.²¹ Před

16 Tamtéž, protokol o výpovědi Josefa Paločného z 8. 1. 1954.

17 Vyšetřování dospělo k závěru, že původcem obvinění byla jistá Štefa Baloňová odbývající si trest za svou činnost během slovenského státu, která byla zároveň Paločného informátorkou a údajně též milenkou. Podle jejích informací měl Gešo za úplatu pomoci odsouzeným ženám k propuštění na svobodu. Jelikož její žádost o podmíněné propuštění byla zamítnuta, měla se touto údajnou pomluvou mstít. Tamtéž, Zpráva o vyšetření případu čj. 20/1954-ZO z 27. 2. 1954.

18 Tamtéž.

19 Tamtéž, Zpráva generálního prokurátora oddělení státní administrativy ÚV KSČ z 27. 2. 1954.

20 NA, Komunistická strana Československa – Ústřední výbor 1945–1989 (KSČ-ÚV), 02/4 – sekretariát 1962–1966, sv. 13, a. j. 21, b. 5, zpráva o odpovědnosti soudců, prokurátorů a obhájců, kteří se podíleli na porušování socialistické zákonnosti v době politických procesů, a návrhy na opatření, 19. 7. 1963.

21 K jeho osobě blíže: Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948–1989. Praha 2019, Přehled nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v Československu v letech 1948–1989, s. 156–159.

okupací českých zemí ještě krátce působil u soudů v České Lípě a v Praze. Během války byl v kancelářské pozici totálně nasazen v ČKD v Praze. Údajně se též zapojil do protinacistického odboje, když pomáhal zatčeným komunistům.²² Přestože před válkou působil v řadách sociální demokracie, po válce se již plně hlásil ke KSČ, stál mj. v čele její organizace v České Lípě. V tomto severočeském městě našel služební uplatnění, a to jako předseda krajského soudu a zároveň jako žalobce u mimořádného lidového soudu. Práci v justici však načas převážila politická kariéra. V roce 1946 byl Kokeš zvolen poslancem Národního shromáždění. Záhy se však začaly objevovat informace o machinacích v konzumním družstvu Včela, ze kterého měli někteří severočeští představitelé KSČ eufemisticky řečeno „odebírat“ zboží mimo vázaný trh. Mezi těmito osobami byl zmiňován i Jaroslav Kokeš. Po rozvíření kauzy měl navíc intervenovat u kriminální úřadovny, která defraudaci vyšetřovala.²³ Vyšetřování „překvapivě“ žádné konkrétní výsledky nepřineslo, alespoň tomu tedy nenasvědčuje průběh Kokešovy kariéry, která se dále rozvíjela.

Na počátku padesátých let se Kokeš navrátil k působení v justici. Nejprve krátce pracoval u vojenské složky Státní prokuratury, od března 1951 pak stanul v čele Hlavní soudní správy, v níž setrval až do roku 1956. V souladu s heslem o „dělání z komunistů generály“ učinil ministr národní obrany Alexej Čepička rezervistu Kokeše generálmajorem. S nástupem do nového působiště však pochybnosti kolem jeho osoby neustaly. Ve stejné době totiž vyšlo na povrch nařčení z dalších majetkových machinací, zasahování do vyšetřování a zneužívání pravomocí, opět ve spojitosti s Českou Lípou. Ve zprávě prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Antonínu Novotnému se přímo uvádělo, že „*gen. JUDr. Jaroslav Kokeš je spolu se svojí manželkou v České Lípě veřejností přímo nenáviděn. Lidé se podivují, jak je možné, že JUDr. Kokeš je dosud poslancem. Současně se lidé JUDr. Kokeše obávají a je považován za velmi vlivnou osobu.*“²⁴ Ani další obvinění z korupčního jednání a zneužívání pravomocí však Kokešovo postavení výrazně neohrozilo. K tomu došlo až v souvislosti s politickými procesy a „hledáním nepřítelů ve vlastních řadách“.²⁵ Množily se stížnosti na vedení Hlavní soudní správy, na její špatné postupy a kádrovou politiku. Za vyvrcholení sporů uvnitř vojenské justice lze považovat kauzu nechvalně proslulého prokurátora Juraje Viesky. Ten v letech 1948–1952 vystupoval v roli žalobce např. v politických procesech s Miladou Horákovou, Jaro-

22 Tamtéž, s. 158.

23 NA, KSČ-ÚV (1945–1989), 100/36 – evidenční oddělení ÚV KSČ, sv. 114, sign. 732.4.7869, Neodpovědné hospodaření v konzumním družstvu „Severočeská Včela“ v České Lípě, 28. 1. 1947.

24 Tamtéž, sv. 55, sign. 305.8.18057, zpráva o Jaroslavu Kokešovi z 8. 8. 1952.

25 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Sbírká vojenských osobních spisů, personální spis Jaroslava Kokeše, zpráva pro ministra Alexeje Čepičku, nedatováno.

mírem Nechanským či generálem Karlem Kutlvašrem. Právě jeho podíl na nezákonnostech, jmenovitě přehlížení vynucených přiznání v některých případech, vedlo v roce 1953 k Vieskovu odsouzení k sedmi letům vězení.²⁶ Kokeš měl do jeho případu z titulu své funkce zasahovat a překračovat tak své pravomoci. Na základě rozhodnutí politického byra z ledna 1956 byl Vieskův případ obnoven a Jaroslav Kokeš propuštěn ze služby v Československé lidové armádě a degradován.²⁷ V následujících letech Kokeš pracoval jako referent advokátní poradny v Praze. Brzy se však znovu objevila obvinění z majetkových machinací, tentokrát z rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, kterého se měl dopustit tím, že jako advokát naváděl k padělání dokladů v majetkovém sporu. Za tento čin byl Jaroslav Kokeš 28. února 1959 odsouzen Lidovým soudem trestním v Praze k trestu odnětí svobody ve výši jednoho roku. Již v červnu téhož roku ale politické byro ÚV KSČ schválilo žádost o udělení milosti J. Kokešovi.²⁸ Po odpuštění trestu vykonával Kokeš dělnické profese u stavebních podniků v Praze.

Nástin průběhu kariér Ladislava Geša a Jaroslava Kokeše naznačuje, že zneužívání funkcí či obohacování nemuselo představovat ohrožení profesních pozic. Pro prokurátory a pracovníky justice působící v padesátých letech to byl především podíl v nezákonnostech, které režim v dalších letech „odhaloval“, ale – jak napovídá druhý popsany případ – zřejmě i osobní spory a mocenské tlaky uvnitř jednotlivých orgánů justice a prokuratury.

Pro normalizační období byla charakteristická poměrně velká stabilita kádrů, což platilo i o obsazení nejvyšších pozic na prokuratuře. Na postech generálních prokurátorů ČSSR a ČSR a hlavního vojenského prokurátora se vystrídaly pouze dvě osoby, ve funkci generálního prokurátora SSR pak osoby tři. Ve sledovaném období měl generální prokurátor ČSSR postupně pouze šest náměstků (ve dvou případech jim byl z titulu své funkce hlavní vojenský prokurátor) a republikoví generální prokurátoři po pěti náměstcích.²⁹ Ke všem změnám na pozicích republikových generálních prokurátorů i hlavního vojenského prokurátora přitom došlo v podstatě pod nátlakem. Pouze výměna generálního prokurátora ČSSR proběhla „přirozenou cestou“ – Ján Pješčak měl na jaře 1988 nahradit Jána Feješeho pro jeho vysoký věk a zdravotní problémy, přičemž těsně před formálním dotažením této výměny a již po jejím schválení ústředním výborem KSČ Feješ zemřel. Nyní se blíže zaměříme na okolnosti výše uváděných čtyř změn – dvou ve funkci generálního prokurátora SSR a po jedné

26 K jeho osobě blíže: Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice, s. 303–307.

27 NA, KSČ-ÚV, 02/2 – politické byro, sv. 82, a. j. 100, bod 20, Návrh na řešení případu Juraje Viesky z 24. 1. 1956.

28 Tamtéž, sv. 223, a. j. 302, bod 22, Žádost o milost dr. Jaroslava Kokeše z 23. 6. 1959.

29 Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice, s. 324–328.

ve funkcích generálního prokurátora ČSR a hlavního vojenského prokurátora. Navíc se budeme zabývat případem náměstka generálního prokurátora ČSR Josefa Ptáčka, přesunutého v roce 1971 na post krajského prokurátora v Ústí nad Labem.

K 31. prosinci 1969 zanikla unitární prokuratura a její vrcholný orgán Generální prokuratura. Na jejím místě vznikly Generální prokuratura Československé socialistické republiky, Generální prokuratura České socialistické republiky jako vrcholný orgán prokuratury v ČSR a Generální prokuratura Slovenské socialistické republiky jako její pendant se stejnou rolí v SSR. Zároveň zanikla i funkce generálního prokurátora, kterou od května 1969 zastával Ján Feješ. Ten byl nicméně 16. ledna 1970 jmenován prezidentem republiky Ludvíkem Svobodou generálním prokurátorem ČSSR, a to s účinností od 1. ledna 1970.³⁰ Ještě v den svého jmenování zaslal Feješ předsedovi Slovenské národní rady Ondreji Klokočovi návrh na jmenování Michala Benčíka generálním prokurátorem SSR. Benčík se narodil 11. září 1932 v Kondoroši na jihovýchodě Maďarska v rolnické rodině, která v roce 1947 přesídlila na Slovensko. V roce 1955 se stal členem komunistické strany. Původně pracoval jako zemědělský dělník, později v aparátu Československého svazu mládeže jako učitel Ústřední politické školy v Šaštíně, tajemník i předseda Okresního výboru ČSM v Levicích, byl též členem ÚV ČSM. Po absolvování dělnické přípravy pro přípravu na studium na vysoké škole se v roce 1952 stal posluchačem Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v roce 1956 promoval. Poté pracoval v letech 1956–1957 jako trestní zpravodaj Okresního národního výboru v Levicích, načež byl jmenován okresním prokurátorem v Levicích. V roce 1962 se stal předsedou levického okresního národního výboru. Vykonal i jiné veřejné funkce, mj. člena rady krajského národního výboru a poslance okresního národního výboru.

V únoru 1969 byl Benčík povolán do Prahy jako vedoucí klíčového oddělení státní administrativy ÚV KSČ, do jehož gesce spadaly vedle bezpečnostních a ozbrojených složek též justice a prokuratura. V odůvodnění návrhu na jmenování generálním prokurátorem SSR byl hodnocen jako odborně schopný a politicky vyspělý funkcionář, navíc jako dobrý organizátor. V jeho prospěch jednoznačně hovořil *„vyhraněný postoj proti pravicovo-oportunistickým, antisocialistickým a antisovietským silám. Stál na správných marxisticko-leninských pozíciích a vždy prebojoval politiku priateľstva so ZSSR a ostatnými krajinami socialistického tábora.“* Jako funkcionář Okresního národního výboru v Levicích i Okresního výboru KSS v Levicích a zároveň od srpna 1968 i člen pléna ÚV KSČ se po okupaci Československa údajně snažil minimalizovat „výstřelky“, proti kterým tvrdě vystupoval.³¹

30 Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond Kancelář prezidenta republiky, sign. 4140, jmenování generálních prokurátorů a jejich zproštění funkce.

31 NA, fond Generální prokuratura ČSSR (GP ČSSR), sekretariát, č. j. Se I Sb 059/70, návrh gene-

Tento politickoideologický profil byl předpokladem i pro jeho zapojení do stranických čistek. V roce 1970 působil jako člen komise pro výměnu stranických legitimací na úseku armády, justice a vnitra. O to překvapivější se pak může jevit, že již v následujícím roce byl z funkce generálního prokurátora SSR sesazen, což bylo odůvodněno jeho chybami údajně spáchanými v „krizových letech“. V pracovním-politickém hodnocení k návrhu na odvolání z funkce projednávaném na konci listopadu 1971 předsednictvem ÚV KSČ – a následně schváleném předsednictvem Slovenské národní rady – byla Benčíkova role spojována s působením tehdejšího vedoucího tajemníka Okresního výboru KSS v Levicích Jozefa Urbana. Ten byl kritizován za nedostatky ve stranickém vedení okresu, především za nesprávné politické postoje a činnost v roce 1968, a počátkem roku 1971 předsednictvem OV KSS uvolněn z funkce. Benčík se sice jako generální prokurátor SSR snažil uplatňovat politiku nového vedení komunistické strany a v odborném řízení dosahoval dobrých výsledků. To nicméně nemohlo překrýt skutečnost, že jako předseda Okresního národního výboru v Levicích a člen předsednictva okresního výboru KSS byl spoluzodpovědný za chyby ve stranickém řízení okresu. Zvláště velký podíl pak spolu s Urbanem nesl na vytváření popularity Alexandra Dubčeka v letech 1968–1969. Závěr hodnocení zněl jednoznačně a zároveň dosti rozdílně oproti hodnocení z počátku roku 1970: *„Za nedostatky a chyby ve stranickom vedení okresu Levice a hlavne pre nesprávne politické postoje a činnosť v roku 1968 je neúnosné, aby naďalej zotrval vo funkcii generálneho prokurátora SSR.“*³²

V Benčíkově případě se ukazuje, jak pragmaticky a pružně se podle potřeby dalo interpretovat politické a profesní působení toho kterého funkcionáře v minulosti, především v období pražského jara. Skutečné pozadí jeho odvolání neznáme. Nicméně Benčíkův pád nebyl příliš hluboký. Stal se ředitelem Právníckého ústavu Ministerstva spravedlnosti SSR, působil rovněž jako člen vědecké rady Právnícké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Stal se autorem řady odborných textů věnovaných převážně trestněprávní problematice. V roce 1979 absolvoval Večerní univerzitu marxismu-leninismu a o rok později získal na bratislavské právnické fakultě titul kandidáta věd. Po listopadu 1989 se dokonce stal poslancem Sněmovny lidu Federálního shromáždění, jímž byl až do rozpadu federace. V letech 1994–1998 vykonával mandát poslance Národní rady Slovenské republiky za Stranu demokratické levice, v roce 1998 byl předsedou

rálního prokurátora ČSSR Jána Feješe na jmenování generálního prokurátora Slovenské socialistické republiky, 14. 1. 1970.

32 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 20, a. j. 20, b. 1b, Návrhy na niektore kádrove zmeny v slovenských národných orgánoch, předložené 26. 11. 1971 Jozefem Lenártem a Peterem Colotkou a projednávané též den předsednictvem ÚV KSČ.

jejího poslaneckého klubu.³³ Je možno konstatovať, že odstavení z funkcie generálneho prokurátora SSR mělo po dvoch desaťročiach priaznivý dopad na Benčíkovu politickú kariéru.

Po odvolaní Michala Benčíka se novým generálním prokurátorem SSR stal Martin Kováč. Tento pôvodným povoláním elektrikář se narodil 17. října 1932 v obci Beša (někdy uváděny též Šurany) v okrese Levice. Stejně jako Benčík byl členem komunistické strany od roku 1955 a absolvoval přípravný kurz pro studium na vysoké škole a Právnickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, kde v roce 1958 promoval. Obdobně byl aktivní v mládežnické organizaci, v níž mj. vykonával funkce předsedy a tajemníka okresního výboru a předsedy vysokoškolského výboru ČSM na Univerzitě Komenského v Bratislavě. V letech 1957–1958 byl právním čekatelem na Okresní prokuratuře ve Zvolenu, krátce zastával v letech 1958–1959 funkci okresního prokurátora v Šáhách. Poté byl náměstkem okresního prokurátora v Banské Bystrici a prokurátorem Krajské prokuratury v Banské Bystrici. Od roku 1963 působil jako instruktor oddělení státní administrativy ÚV KSS a od roku 1970 jako vedoucí sekretariátu prvního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Slovenska. V návrhu ÚV KSS na Kováčovo jmenování bylo v jeho politicko-pracovním hodnocení uvedeno, že se v období po lednu 1968 angažoval ve prospěch pozitivních stránek polednového vývoje s cílem odstranit deformace a zlepšit činnost strany a státních orgánů. Prosazoval takto chápaný smysl Ledna 1968 bez podcenění „dogmaticko-sektářských tendencí“. Hlavní nebezpečí viděl zprava a aktivně proti němu vystupoval. V srpnu 1968 „nepodľahol emóciám a správne sa orientoval v smere internacionalizmu“.³⁴ Pro svou jasnou, třídně-politickou orientaci i organizační a odborné schopnosti měl mít dostatečné předpoklady vykonávat navrhovanou funkci.

Prokuraturu ve Slovenské socialistické republice vedl Kováč patnáct let, tedy mnohem delší dobu než jeho předchůdce. Ani on nicméně neodešel o své vůli, byt' ve finále sám v roce 1986 požádal předsednictvo Slovenské národní rady o zproštění funkce. V návrhu prvního tajemníka ÚV KSS Jozefa Lenárta předsednictvu ÚV KSČ na Kovářovo odvolání z dubna 1986 byla uváděna řada stížností a upozornění, které delší dobu přicházela na ústřední výbory KSS i KSČ, Generální prokuraturu ČSSR a další orgány. V nich se poukazovalo na neúčelné vynakládání finančních prostředků v rezortu, neoprávněné používání služebních motorových vozidel, osob-

33 Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice, s. 37–40; Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále APS), fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. č. 3180, spis Michala Benčíka.

34 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 20, a. j. 20, b. 1b, Návrhy na niektore kádrove zmeny v slovenských národných orgánoch, předložené 26. 11. 1971 Jozefem Lenártem a Peterem Colotkou a projednávané též den předsednictvem ÚV KSČ.

ní Kováčovu zainteresovanost na řadě případů trestní povahy, které měl ovlivňovat v rozporu se socialistickou zákonností, oslabování pozornosti vůči problematice prokuratury, neřešení kádrových problémů a na jeho povahové vlastnosti. Počátky jeho působení ve funkci byly sice vnímány pozitivně, nicméně v posledních letech se u něj měly projevat nedostatky v řídicí činnosti na svěřených úsecích, s čímž rostla nespokojenost nejen ve vedení Generální prokuratury SSR, ale i u podřízených pracovníků. Negativní vliv na jeho práci i autoritu měla mít i údajná konzumace alkoholu v pracovní době.³⁵ Další působení Kováče i jeho náměstka Františka Schweighofa v jejich exponovaných funkcích se v kontextu kampaně spuštěné dopisem předsednictva ÚV KSČ k prohloubení účinnosti boje proti porušování zásad socialistické zákonnosti, morálky a disciplíny z února 1983 jeví jako neúnosné. Kováčův pád nicméně nebyl příliš hluboký. Projevil zájem pracovat v diplomatických službách a byl tak odsunut na post generálního konzula v Kyjevě.³⁶

O pozadí konce Martina Kováče na postu generálního prokurátora SSR i atmosféře ve vedoucích orgánech československé prokuratury ledacos napovídá dopis generálního prokurátora ČSSR Jána Feješe prvnímu tajemníkovi ÚV KSS Jozefu Lenártovi z 19. prosince 1986. Uvedl v něm, že se právě dozvěděl, že Martin Kováč odůvodňoval svoji rezignaci na funkci generálního prokurátora SSR nedostatkem důvěry ze strany generálního prokurátora ČSSR, který je proti němu bezdůvodně zaujatý. Feješ konstatoval, že neví, proč byl Kováč z funkce odvolán, nicméně si je jistý, že jeho odchod nebyl dobrovolný. Před pěti lety upozorňoval příslušné stranické a státní orgány, že Kováč zneužívá pravomoci veřejného činitele (zajistil, aby nebyl potrestáný jeho bratr za rozkrádání a také za způsobení vážné dopravní nehody v opilosti, jeho syn pak též za způsobení dopravní nehody s těžkým následkem), nezodpovědně hospodařil s penězi a vedl život neodpovídající funkci, kterou zastával. I kdyby se předtím Kováč ničeho nedopustil, k jeho odvolání mělo okamžitě dojít po incidentu z konce června 1984, kdy po celonoční zábavě odjel opilý služebním autem spolu s pracovníci Ministerstva obchodu SSR na Generální prokuraturu SSR, kde v zábavě pokračovali. Dopustil se tím podle Feješe trestného činu opilství, čehož bylo svědky několik osob, a byl o tom informován i ministr obchodu SSR. Feješ cítil potřebu Lenártovi tyto informace sdělit v zájmu zachování historické pravdy.³⁷

35 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1986–1989, sv. 3, a. j. 2, b. 6, důvodová zpráva k návrhům na kádrové změny ve vedoucích funkcích Generální prokuratury SSR, předložená 9. dubna 1986 prvním tajemníkem ÚV KSS Jozefem Lenártem předsednictvu ÚV KSČ a projednávané a schválené na jeho schůzi též den.

36 Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v Československu v letech 1948–1989, s. 167–170.

37 Slovenský národný archív, fond Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, I. tajomník Jozef Lenárt, inv. č. 99, kart. 49.

Vztahy mezi oběma generálními prokurátory byly zjevně dlouhodobě napjaté. Svědčí o tom dopis Martina Kováče Josefu Lenártovi z 8. dubna 1982, v němž se vyjadřoval k pochybnostem o správnosti jeho postupu i činnosti Generální prokuratury SSR v oblasti kádrové politiky. Obsaženy byly v anonymní stížnosti adresované generálnímu prokurátoru ČSSR Jánů Feješovi, ke které podával Kováč 26. února 1982 vysvětlení vedoucímu oddělení státní administrativy ÚV KSS Ladislavu Sádovskému. Obdobné pochybnosti vyslovil i sám Feješ. Kováč proto požádal předběžně osobně a nyní i písemně Ladislava Sádovského a vedoucího politickoorganizačního oddělení ÚV KSS Vladimíra Trvala, aby orgány ÚV KSS provedly v druhé polovině roku 1982 prověrku dodržování stranických zásad kádrové práce v činnosti Generální prokuratury SSR od jejího vzniku v roce 1970, případně od jeho nástupu do funkce generálního prokurátora SSR koncem roku 1971. Kováč žádal Lenárta o to, aby rozhodl o vykonání této prověrky.³⁸

Ze všech sledovaných kauz vrcholných představitelů normalizační prokuratury postihl zřejmě nejhlubší pád generálního prokurátora ČSR Oldřicha Dolejšího. Tento původním povoláním frézař se narodil 13. června 1932 v Praze v rodině zřízence ČSD. Od roku 1948 byl členem KSČ. V letech 1949–1950 pracoval v podniku TOS Hostivař, poté nastoupil vojenskou službu. Po jejím výkonu absolvoval v letech 1952–1953 první ročník státního kurzu pro přípravu pracujících ke studiu na vysoké škole a v letech 1953–1958 Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1958–1959 byl okresním prokurátorem v Lanškrouně, v letech 1959–1960 prokurátorem okresní a krajské prokuratury v Pardubicích a v letech 1960–1964 obvodním prokurátorem v Praze 6. Poté přešel do aparátu Obvodního národního výboru v Praze 6, vykonával i různé funkce v KSČ a místní správě. V srpnu 1969 se stal vedoucím odboru právní politiky v oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích. V odůvodnění návrhu na jmenování byly vyzdvihovány jeho dobré znalosti právního řádu, a to jak trestního práva, tak i oblasti všeobecného prokurátorského dozoru. Byl označen za dobrého organizátora. *„Jeho jednání je vždy otevřené a kritické. Má schopnost koncepčního přístupu k řešení problémů právní politiky. Od podřízených pracovníků vyžaduje přesné a včasné plnění úkolů a má neformální autoritu.“* Neméně důležitý byl jeho politickoideologický profil. *„Osvědčuje se jako soudruh třídně a politicky uvědomělý a oddaný straně. Celá jeho činnost a práce je zaměřena k úsilí o důslednou realizaci usnesení ÚV KSČ. Aktivně stranická usnesení zajišťuje a uplatňuje přitom své politické a odborné zkušenosti.“*³⁹

38 Tamtéž.

39 NA, GP ČSSR, sekretariát, č. j. Se I Sb 059/70, kart. 86, návrh generálního prokurátora ČSSR Jána Fejše na jmenování generálního prokurátora České socialistické republiky, 17. 2. 1970, zdůvodnění návrhu.

Přes toto hodnocení se zřejmě ani Dolejší nevyvaroval jistému zapojení do polednového reformního hnutí, čehož bylo později využito jako jednoho z argumentů – v tomto případě zjevně zástupného – pro jeho odvolání. S nástupem normalizace se mu nicméně prozatím včas podařilo zachytit perspektivnějšího protireformního proudu, což prokázal i v anketě týdeníku *Tribuna* – hlásné trouby protireformního křídla KSČ – uskutečněné v předvečer dubnového pléna ÚV KSČ v roce 1969. Ve svém příspěvku vyslovil očekávání, že „plénum ÚV KSČ především nekompromisně odsoudí, na rozdíl od zlehčujících stanovisek některých orgánů státní správy a společenských organizací, událostí posledních dnů, zejména antisovětské projevy a činy, které měly charakter otevřeného teroru. [...] V této souvislosti nelze pominout škodlivou a zájmům lidu odporující politiku, prováděnou některými publicisty v hromadných sdělovacích prostředcích, kteří nepodporují politiku strany, podkopávají její autoritu a promyšleně útočí na základní principy naší společnosti. [...] V neposlední řadě očekávám od pléna jednoznačné určení antisocialistických projevů a jejich nositelů včetně analýzy pravicových sil.“⁴⁰

Jeho instalace do funkce generálního prokurátora ČSR na počátku roku 1970 nicméně trvala o měsíc déle, než tomu bylo u Michala Benčíka. Nabízí se proto otázka, zda to nezpůsobily spory o obsazení této funkce a pochybnosti nad osobou potencionálního generálního prokurátora ČSR. Ján Feješ podal návrh na jeho jmenování předsednictvu České národní rady až 17. února 1970.⁴¹ Jeho nominaci předcházela projednání na schůzi byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích 10. února 1970 a předsednictva ÚV KSČ dne 13. února 1970, předsednictvo ÚV KSČ zároveň uložilo Jánovi Feješovi, aby návrh předložil předsednictvu České národní rady.⁴² Také schvalovací proces v rámci kádrové nomenklatury tedy proběhl i ve srovnání s generálním prokurátorem SSR později. Předsednictvo České národní rady pak Dolejšího jmenovalo generálním prokurátorem ČSR 26. února 1970.⁴³

Zároveň byly obsazeny posty jeho dvou náměstků. Jedním z nich se stal Josef Ptáček, od června do prosince 1969 náměstek generálního prokurátora. Tento původně zemědělský i průmyslový dělník se narodil 24. února 1921 v Cikháji v okrese Žďár nad Sázavou. V červnu 1945 vstoupil do KSČ. V letech 1948/1949

40 Co očekáváš od zasedání ÚV KSČ? Anketa Tribuny před plénem ÚV KSČ. In: *Tribuna*, roč. 1, č. 14, 1969, 16. 4. 1969, s. 4.

41 NA, GP ČSSR, sekretariát, č. j. Se I Sb 059/70, návrh generálního prokurátora ČSSR Jána Feješe na jmenování generálního prokurátora České socialistické republiky, 17. 2. 1970.

42 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966-1971, sv. 118, a. j. 192, b. 16, Kádrové návrhy, Důvodová zpráva k návrhu na obsazení funkce generálního prokurátora ČSR a usnesení.

43 NA, GP ČSSR, osobní spis Oldřicha Dolejšího, č. j. Spr 1124/58, sdělení předsedy České národní rady Evžena Erbana Oldřichu Dolejšímu z 26. února 1970 o jeho jmenování generálním prokurátorem ČSR schváleném téhož dne předsednictvem ČNR.

absolvoval první běh Právnické školy pracujících, své vzdělání si později doplnil dálkovým studiem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Poté následoval rychlý kariérní postup. Na přelomu let 1949/1950 byl několik měsíců právním praktikantem na Okresní prokuratuře v Jihlavě, aby se vzápětí stal okresním prokurátorem ve Slavkově u Brna (opět na několik měsíců) a okresním prokurátorem v Břeclavi. V letech 1951–1952 zastával krátce funkci krajského prokurátora v Olomouci, vzápětí byl jmenován krajským prokurátorem v Hradci Králové. Na tomto postu prý podle návrhu na jmenování náměstkem generálního prokurátora, předloženém generálním prokurátorem Janem Feješem a Aloisem Indrou 18. června 1969 předsednictvu ÚV KSČ spolu s návrhy na jmenování dalších dvou náměstků Zbyňka Kiesewettera a Jaroslava Krupauera a odvoláním náměstků stávajících, vždy v mezích svých možností usiloval o dodržování zákonnosti. Přesto byl v roce 1968 z funkce krajského prokurátora v Hradci Králové odvolán, přičemž předsednictvo krajského výboru KSČ upozornilo ÚV KSČ na nesprávný postoj náměstka generálního prokurátora Františka Macháta v této věci a neztožnilo se s Ptáčkovým hodnocením ze strany generálního prokurátora. Ptáček byl nicméně odsunut na post okresního prokurátora v Hradci Králové. Pro výkon funkce náměstka generálního prokurátora disponoval podle politickoprofesionálního hodnocení potřebnými politickými a odbornými znalostmi, oceňovány byly jeho organizační schopnosti i serióznost při každém jednání.⁴⁴

Při schvalování do funkce v březnu 1970 byrem při řízení stranické práce v českých zemích na základě návrhu O. Dolejšího byla Ptáčkova stranická i služební činnost hodnocena kladně. V tu dobu již bylo známo, že jako krajský prokurátor podepsal spolu s dalšími vedoucími funkcionáři bezpečnostních složek a soudů protiokupační prohlášení zveřejněné 31. srpna 1968 v krajském časopisu Pochodeň. V prohlášení bylo uvedeno, že od ledna do 20. srpna 1968 se ve Východočeském kraji nevyskytl jediný případ protistátní (kontrarevoluční) činnosti. Ptáček své jednání hodnotil velice sebekriticky i při pohovoru v rámci výměny stranických legitimací (ta mu byla vydána), jenž předcházela podání návrhu na jeho jmenování do funkce náměstka generálního prokurátora ČSR. Svou aktivní stranickou práci měl prokázat upřímným postojem ke komunistické straně, přispěl též ke konsolidaci stranické organizace na Generální prokuratuře ČSR. Byl předsedou pohovorových komisí schválených předsednictvem obvodního výboru KSČ na Praze 4 na Generální prokuratuře ČSR, přičemž prováděl pohovory v nejdůležitějších případech.⁴⁵

44 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 97, a. j. 162, b. 21.

45 NA, KSČ-ÚV, 02/7 – Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 44, a. j. 71/10, Kádrový návrh z úseku prokuratury, 30. 12. 1970, Stanovisko oddělení státní administrativy ÚV KSČ k odvolání soudruha JUDr. Josefa Ptáčka z funkce náměstka generálního prokurátora ČSR

Nicméně již na konci roku 1970 po deseti měsících ve funkci požadoval generální prokurátor ČSR Oldřich Dolejší Ptáčkovo odvolání. Odvolával se na úsporná opatření vyhlášená federální vládou a návrh Jána Feješe republikovým generálním prokurátorům k provedení některých racionalizačních kroků, mj. ke snížení počtu náměstků. Dolejší se tak po zvážení politických i odborných kvalit rozhodl navrhnout Ptáčka na uvolnění z funkce a jeho ustavení krajským prokurátorem. V tu dobu údajně přicházela v úvahu také výměna na postu krajského prokurátora v Ústí nad Labem vykonávaném Antonínem Kosíkem, který údajně trpěl nedostatkem sebekritiky a strohým postojem ke spolupracovníkům, se kterou vyjádřil souhlas i krajský výbor KSČ.⁴⁶ Pokud jde o Ptáčka, jeho působení na prokuratuře bylo hodnoceno v podstatě kladně i v posudku přiloženém k návrhu. Kritizován byl nicméně za to, že ve snaze zabezpečit činnost podřízených útvarů na sebe někdy vztahoval i méně významné věci na úkor koncepčního řešení otázek, na něž je v centrálním orgánu kladen mimořádný důraz. Ptáček byl označen za oddaného člena strany. V srpnu 1968 „došlo v jeho postojích k určitým pochybením, které si bezprostředně uvědomil a postavil se plně za současnou politiku KSČ“.⁴⁷

V době, kdy generální prokurátor ČSR Oldřich Dolejší podal návrh na Ptáčkovo odvolání, byl blíže nespécifikovanou osobou či institucí předložen oddělení státní administrativy ÚV KSČ materiál, podle něhož měl Ptáček podepsat jako krajský prokurátor v Hradci Králové v srpnu 1968 ještě jedno proreformní prohlášení. Již dříve na tento orgán došel dopis týkající se signatářů výše uvedeného prohlášení publikovaného v Pochodni. Vedoucí tajemníci krajských výborů KSČ v Hradci Králové a Ústí nad Labem František Tesař a Leopold Kovalčík proto byli požádáni o zaujetí stanoviska k tomu, zda souhlasí se schválením Ptáčka do funkce krajského prokurátora v Ústí nad Labem. Oba se vyjádřili kladně. Dne 27. ledna 1971 byl s Ptáčkem proveden na byru pro řízení stranické práce v českých zemích pohovor, při kterém připustil, že uvedenou rezoluci podepsal, ale neuvědomil si souvislosti a podmínky, za jakých se to stalo, a své jednání znovu sebekriticky zhodnotil. Bylo nicméně konstatováno, že charakter nové rezoluce i stížnosti nepřinášely nic nového, proto byla celá záležitost označena za stranicky vyřízenou. Odvolaný krajský prokurátor Kosík měl být prozatím zařazen na odbor vyšetřování Generální prokuratury ČSR. Oddělení státní administrativy ÚV KSČ doporučilo byru ÚV KSČ výměnu mezi Ptáčkem a Kosíkem uskutečnit. Byro ji skutečně 16. února schválilo.⁴⁸ Funkci krajského prokurátora v Ústí nad Labem

a jeho ustavení do funkce krajského prokurátora v Ústí nad Labem, z níž je odvoláván soudruh JUDr. Antonín Kosík.

46 Tamtéž, Zdůvodnění návrhu.

47 Tamtéž, Hodnocení JUDr. Josefa Ptáčka, 2. 12. 1970.

48 Tamtéž, Stanovisko oddělení státní administrativy ÚV KSČ a usnesení byra ÚV KSČ.

vykonával Josef Ptáček od počátku března 1971 až do roku 1987, kdy odešel do starobního důchodu.⁴⁹

Ani v Ptáčkově kauze nejsou zcela jasné důvody pro jeho odsunutí na krajskou prokuraturu, nemůžeme vyloučit spory s Oldřichem Dolejším, ve kterých se generální prokurátor ČSR ocital zřejmě poměrně často. K jeho pádu pak došlo v roce 1974. Ačkoli proti němu byly vytaženy hříchy z konce šedesátých let, byl způsoben zřejmě v první řadě způsobem vedení Generální prokuratury ČSR. Vedoucím orgánům KSČ byly dlouhodobě adresovány stížnosti týkající se Dolejšiho činnosti, politických postojů, jednání s lidmi a nemorálního chování. Při pohovoru za účasti vedoucího oddělení státní administrativy ÚV KSČ Eugena Turza, jeho zástupce Vladimíra Blechty, pracovníka oddělení Antonína Ježka a generálního prokurátora ČSSR Jána Feješe Dolejší všechna upozornění a kritické připomínky zásadně odmítl, měl se chovat arogantně, a naopak začít obviňovat jiné funkcionáře. V lednu 1974 tak bylo zahájeno stranické šetření, pro něž byla ustavena komise složená ze zástupce vedoucího oddělení státní administrativy ÚV KSČ Vladimíra Blechty, pracovníka Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Vincence Vybírala a předsedy základní organizace KSČ na Generální prokuratuře ČSSR Josefa Bárty.⁵⁰

Tato komise konstatovala, že i během stranického šetření vystupoval Dolejší arogantně a podrážděně, neposkytl ji požadovanou součinnost a šetření narušoval ovlivňováním pracovníků prokuratury, kteří hovořili o jeho nedostatcích. Měl využít neinformovanosti výboru základní organizace KSČ na Generální prokuratuře ČSR a získat od něj kladné vyjádření ke své činnosti a stanovisko, že kritizované nedostatky v jeho práci jsou nepodstatné a celé stranické šetření s ním vykonstruované a neodůvodněné. Nedostavil se ani na seznámení s výsledky šetření komise, jejíž činnost zpochybňoval.

Velká část kritiky se pak týkala Dolejšiho politických postojů v období pražského jara. Komise dospěla k závěru, že Dolejší zastával jako funkcionář Obvodního národního výboru v Praze 6 „antisocialistické, oportunistické a pravicové“ názory, mj. požadováním odchodu některých funkcionářů KSČ na jaře 1968, vyjádřením podpory československé delegaci během jednání v Čierné nad Tisou, hlasováním pro zabezpečení účasti pracovníků obvodního národního výboru na generální stávce dne 23. srpna 1968, požadavkem na odchod okupačních vojsk či podporou generální stávky a vysočanského sjezdu. Z funkce tajemníka obvodního národního výboru dával souhlas k předkládání „pravicově a nacionalisticky“ zaměřených materiálů a na jejich přípravě a projednání se sám podílel. Po srpnu 1968 pak napadal sdělovací pro-

49 Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v Československu v letech 1948–1989, s. 241–243.

50 NA, KSČ-ÚV, 02/4 – sekretariát, 1971–1976, sv. 64, a. j. 100, b. 15, Návrh na zahájení stranického šetření se s. Oldřichem Dolejším, generálním prokurátorem ČSR, 29. 1. 1974.

středky za neobjektivní informování obyvatel. Dle hodnocení komise sice na přelomu roku 1968/1969 změnil postoj, navázal kontakty s lidmi, kteří „*stáli na správných marxisticko-leninských pozicích*“ a distancoval se od svých dřívějších postojů a činnosti. Jeho určité pozdější výroky přesto svědčily o tom, že „*na některých nesprávných politických a protisovětských názorech setrval*“. Na schůzi vlády ČSR v roce 1972, na níž bylo hovořeno o protisovětských náladách na některých místech země, padlo v diskusi slovo „okupace“. Dolejší před předsedou Nejvyššího soudu ČSSR Josefem Ondřejem v této souvislosti údajně prohlásil: „*No a co to je, tak ať odejdou a lidé o tom nebudou mluvit*“. Při projednávání přípravy plánů zahraničních styků prokuratur ČSSR a SSSR na operativních poradách generálního prokurátora ČSR v roce 1972 a 1973 měl prohlásit, že československá delegace nepojede do Moskvy, pokud tam bude „*ten sklerotik Ruděnko*“ (sovětský generální prokurátor).

Ve funkci generálního prokurátora ČSR se Dolejší obklopoval známými, kteří k němu měli nekritický vztah. Naopak šikanoval pracovníky kritizující jeho činnost a chování a nedodržoval třídní a politická hlediska při rozmísťování pracovníků. S lidmi jednal arogantně, vůči svým podřízeným vystupoval povýšenecky. K jeho nedobрым charakterovým vlastnostem patřila ješitnost. Jednou z „obětí“ Dolejšího přístupu k podřízeným měl být i jeho náměstek František Záborský. Nejprve ho hodnotil pozitivně, nicméně po kritice Záborského na Dolejšího adresu požadoval náměstkovu odvolání. Tematizoval mj. skutečnost, že v roce 1968 dal Záborský z pozice náměstka generálního prokurátora pokyn k vyšetřování smrti Jana Masaryka. Dolejší celkově selhával v řízení prokuratury v ČSR. Negativně byly hodnoceny i Dolejšího morální profil a osobní život, když si mj. svoji milenku přivedl po jmenování generálním prokurátorem ČSR do svého sekretariátu, po jejím odchodu navázal intimní poměr s novou sekretářkou. O amorálním charakteru Dolejšího měl svědčit případ, kdy z funkce tajemníka Obvodního národního výboru v Praze 6 koupil z majetku československé občanky emigrující do Izraele osobní automobil FIAT za 19 300 Kčs a vzápětí ho prodal svoji milence za 32 000 Kčs. Předsednictvo ÚV KSČ proto 5. dubna 1974 schválilo Dolejšího odvolání z funkce, uložilo Jánů Feješovi předložit předsednictvu České národní rady návrh na jeho odvolání z funkce generálního prokurátora ČSR a předsedovi České národní rady Evženu Erbanovi zajistit projednání návrhu v předsednictvu ČNR.⁵¹

To se zabývalo návrhem na odvolání Oldřicha Dolejšího z funkce generálního prokurátora ČSR a jeho nahrazením dosavadním prvním náměstkem generálního prokurátora ČSSR Jaroslavem Krupauerem již o čtyři dny později 9. dubna 1974 jako prvním bodem svého jednání na své schůzi konané od

51 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1971–1976, sv. 113, a. j. 115, b. 8, Zpráva o výsledku stranického šetření se s. doc. Oldřichem Dolejším, generálním prokurátorem ČSR, a důvodová zpráva komise.

17 hodin, a to na základě písemného návrhu generálního prokurátora ČSSR Jána Feješe. V jeho odůvodnění bylo uvedeno, že Dolejší se při výkonu své funkce „postupně dopouštěl závažných pochybení v přístupu k plnění úkolů vyplývajících pro prokuraturu ze závěrů XIV. sjezdu KSC, zejména v řízení a organizaci práce prokuratury v ČSR. Vzhledem k tomu i k trvajícím závadám v osobním životě, charakterovým a osobním vlastnostem neskýtá dostatečnou záruku pro další výkon funkce generálního prokurátora ČSR.“ Oproti tomu jeho navrhovaný nástupce Jaroslav Krupauer prokazoval „celkovou úroveň politické angažovanosti, pracovní zdatnosti, výsledky práce a charakterovými i osobními vlastnostmi, že splňuje předpoklady k zastávání navrhované funkce“. Těchto několik vět stačilo podle předpokladu k hladkému schválení navrhované změny v jedné z klíčových funkcí mocenského aparátu České socialistické republiky. Diskuse obnášela pouze dotaz poslance akademika Bohumíra Rosického týkající se data narození Jaroslava Krupauera, na nějž odpověděl předseda ČNR Evžen Erban. Vzápětí oznámil Evžen Erban členům předsednictva, že je Jaroslav Krupauer přítomen v budově České národní rady. Byl tak přizván na jednání, kde mu Erban oznámil jmenování do funkce generálního prokurátora ČSR a předal připravený pověřovací dekret. Krupauer vzápětí složil do rukou Evžena Erbana předepsaný slib a v následném projevu poděkoval za důvěru. Erban poděkování opětoval a navrhl přípitek na zdraví a pracovní úspěchy nového generálního prokurátora ČSR i přítomného generálního prokurátora ČSSR Jáne Feješe. O Dolejším již nepadlo alespoň podle protokolu z jednání schůze ani slovo, chybělo byt jen obligátní formální poděkování za vykonanou činnost.⁵²

S Dolejším bylo zavedeno stranické disciplinární řízení. I v jeho průběhu se údajně choval nevstřícně, šetření se opět snažil narušovat ovlivňováním svědků. Pomlouval a obviňoval členy disciplinární komise i pracovníky prokuratury, kteří svědčili v jeho neprospěch, jeho milenka vyhrožovala kolegyni, jež byla v průběhu disciplinárního řízení pozvána na rozhovor. V dopise zasláném členům disciplinární komise a vedoucímu oddělení státní administrativy ÚV KSC Eugenu Turzovi označovala členy komise jako „dobytek“ a jinými hrubými urážkami, rozhovor před komisí označila za „špinavost“. Zpráva o výsledku disciplinárního řízení zopakovala argumenty, jež zazněly během stranického šetření, v některých bodech je ještě rozvedla. Četná politická provinění Dolejší ve svých stranických dokumentech neuvedl. Zamlčel je i při prověrce v roce 1970 a pohovorová skupina vedená vedoucím odboru státních orgánů byra ÚV KSC pro řízení stranické práce v českých zemích Zdeňkem Zuskou se spokojila s tím, co sám uvedl, a navrhla mu vydat novou členskou legitimaci. Kritizován byl problematický způsob

52 APS, fond Česká národní rada II, inv. č. 50, Zápis z 28. schůze předsednictva České národní rady, konané dne 9. dubna 1974 v 17.00 hod.

vedení Generální prokuratury ČSR a podřízených prokuratur. Provedeným šetřením se potvrdily Dolejšího charakterové vlastnosti. Tyto otázky nezkoumalo oddělení stranické administrativy tehdejšího byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, proto byl schválen do funkce generálního prokurátora ČSR. O jeho kádrové politice založené na klientelismu svědčila skutečnost, že na post náměstka generálního prokurátora ČSR místo Zábranského, který k němu byl kritický, navrhl vedoucího svého sekretariátu Františka Fremunda, a to i přes jeho kádrový deficit. (V roce 1946 vstoupil do organizace mladých národních socialistů a byl předsedou jejího okresního výboru. Jeho bratr, bývalý ředitel dolu v Komořanech, byl v roce 1970 vyloučen z KSČ.) Na návrh komise byl Oldřich Dolejší usnesením sekretariátu ÚV KSČ z 11. června 1974 vyloučen z KSČ „za politická provinění v roce 1968, porušování zásad v kádrové práci a nemorální způsob života“. Obvodnímu výboru KSČ v Praze 4 bylo doporučeno zavést disciplinární řízení i s Dolejšího milenkou pro hrubé jednání, kterého se dopustila vůči členům komise pověřené šetřením případu.⁵³ Informace o dalším profesním působení Oldřicha Dolejšího se nepodařilo dohledat. Je nicméně možno vyslovit domněnku, že ho vzhledem k postoji, který ke své kauze zaujal, nečekal „pád do prachových peřin“, jako tomu bylo v ostatních případech. Tuto domněnku podporuje i fakt, že oproti zavedené praxi není v příslušných stranických usneseních uvedeno jeho další zaměstnání, ani nový generální prokurátor ČSR nebyl pověřen zajištěním jeho dalšího pracovního zařazení.

Posledním případem, kterým se budeme zabývat, je kauza hlavního vojenského prokurátora Zbyňka Kiesewettera (1930–2015). Toho do funkce přivedl podobně jako Jaroslava Krupauera a Josefa Ptáčka Ján Feješ v červnu 1969, tedy krátce po svém jmenování generálním prokurátorem. Při jeho nominaci byla v politicko-pracovním hodnocení vysoce hodnocena vyzdvihována angažovanost v politickém a veřejném životě. Ani s jeho původem nebyly problémy. Kiesewetterův otec, člen KSČ, byl za války vězněn. Kiesewetter sám vstoupil do komunistické strany v březnu 1947. V letech 1944–1945 pracoval v pojišťovně Slavia jako pojišťovací učeň, pak navštěvoval obchodní akademii. Po jejím absolvování pracoval krátce jako prodavač a prodejní úředník, na podzim 1948 nastoupil vojenskou službu. Zde absolvoval různé vojenské školy, včetně Vojenské inženýrské a právnické akademie v Praze a dálkového studia Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Od počátku padesátých let působil jako vojenský prokurátor, nejprve na Hlavní soudní správě, později na Vyšší vojenské prokuratuře v Praze, kde vykonával funkci vedoucího oddělení a náměstka vyššího vojenského prokurátora. V roce 1959 byl jmenován vojenským obvodovým prokurátorem v Praze. Tuto funk-

53 NA, KSČ-ÚV, 02/4 – sekretariát, 1971–1976, sv. 74, a. j. 117, b. 18, Zpráva o výsledku disciplinárního řízení se s. dr. Oldřichem Dolejším, důvodová zpráva a usnesení sekretariátu ÚV KSČ.

ci vykonával do roku 1963, kdy se stal tajemníkem Národního výboru hlavního města Prahy. V politicko-pracovním hodnocení k návrhu na jmenování hlavním vojenským prokurátorem z 18. června 1969 bylo uvedeno, že charakteristickým rysem jeho činnosti je politický přístup, samostatnost, organizační schopnosti a zkušenosti z řídicí práce. Jako vojenský prokurátor se osvědčil a nabíral bohaté zkušenosti. Otázkám prokuratury se soustavně věnoval, i formou zpracování odborných materiálů.⁵⁴

Kiesewetter se jako hlavní vojenský prokurátor osvědčil mj. krátce po svém jmenování při preventivních opatřeních v souvislosti s očekávanými protesty u příležitosti prvního výročí okupace, jejich potlačení a potrestání účastníků. Hlavním vojenským prokurátorem proto zůstal i po 1. lednu 1970 v rámci federalizované prokuratury. Podle novelizace zákona o prokuratuře získal navíc z titulu své funkce pozici řadového náměstka generálního prokurátora ČSSR a v letech 1969–1971 zastával post poslance České národní rady a Sněmovny národů Federálního shromáždění.⁵⁵ Během sedmdesátých let získal řadu ocenění, např. v roce 1970 medaili Za upevňování přátelství ve zbrani a v roce 1973 vyznamenání Za vynikající práci. (Již předtím byl mj. oceněn Řádem rudé hvězdy.)⁵⁶

O to překvapivěji se pak jeví jeho sesazení, k němuž došlo v roce 1978. Na rozdíl od předchozích případů mu nebylo vytýkáno podlehnutí „viru revizionismu v krizových letech“, ale to, že byl údajně důvěrným přítelem generála Jana Šejny. Jeho trestná činnost a skandální útěk do zahraničí, kde poskytl své služby americké zpravodajské službě, stála již v roce 1968 post hlavního vojenského prokurátora Jana Samka. Po deseti letech tak bylo najednou vůči Kiesewetterovi ventilováno podezření, že Šejnovi pomohl radou a poskytnutím informací vyhnout se trestnímu stíhání útěkem do zahraničí. Ničím údajně nepřispěl ani k vyšetřování „zrádcovské činnosti“ Šejny. Měl se též přátelit s dalšími dvěma osobami, odsouzenými pro vyzvědačství.⁵⁷ Ján Pješčak, který se mohl po převzetí funkce generálního prokurátora ČSSR v roce 1988 seznámit se spisovým materiálem k tomuto případu, označil celou kauzu za vykonstruovanou. Kiesewetter byl nucen podle něj funkci opustit proto, aby uvolnil místo svému zástupci Jánovi Kollárovi, jenž disponoval úzkou vazbou na Jána Feješeho. Místo profesně zdatného Kiesewettera tak musel Pješčak spolupracovat se svým bývalým spolužákem, který výkon funkce podle

54 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 97, a. j. 162, b. 21; též Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice, s. 140–145.

55 APS, Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. č. 1157, spis Zbyňka Kiesewettera.

56 Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: Lexikon nejvyšších představitelů československé justice, s. 142.

57 NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1976–1981, sv. 66, a. j. 70, b. 8, Kádrové návrhy, 3. 3. 1978, Důvodová zpráva.

jeho názoru naprosto nezvládal.⁵⁸ Nutno však podotknout, že Pješčakovo tvrzení o příčinách výměny na postu hlavního vojenského prokurátora nebylo možno ověřit z jiných zdrojů.

Přes hrozivě znějící obvinění nedošlo ke Kiesewetterově profesní likvidaci. Stal se vedoucím katedry práva na Vysoké škole zemědělské v Praze, kde již od roku 1976 přednášel. I nadále se odborně věnoval právní problematice, často ve spojení se zemědělstvím. V roce 1989 mu byl udělen titul profesora pro obor zemědělsko-družstevního práva. V roce 1988 se vrátil po devatenácti letech na post tajemníka Národního výboru hlavního města Prahy. Zdařile se adaptoval na polistopadové podmínky, v roce 1990 založil vlastní úspěšnou advokátní kancelář.⁵⁹

Normalizační období se nezasvěcenému pozorovateli může jevit jako jakési bezčasí, které snad s výjimkou jeho počátku a konce postrádá jakoukoliv dynamiku. Pod povrchem se nicméně odehrávaly ostré mocenské konflikty, jejichž výsledky měly dopad na fungování státu a život obyvatelstva. Ani na nejvyšších postech v prokuratuře nebyly vztahy vždy zcela soudružské, což jsme se snažili doložit v tomto textu. Rozhodující pro jejich vyznění nebylo ani tak oficiální postavení jednotlivých protagonistů vymezené Ústavou a zákonem o prokuratuře, nýbrž jejich mocenské postavení a vazby. Hlavní kolbiště pak nepředstavovaly prokuratura ani Ústavou dané instituce, tedy předsednictva národních rad, nýbrž nejvyšší orgány Komunistické strany Československa. Svědčí o tom výše popsaná kauza generálního prokurátora SSR Michala Kováče, který se dlouhodobě dopouštěl rozsáhlého zneužívání svých pravomocí i chyb při řízení prokuratury v SSR. Generální prokurátor ČSSR Ján Feješ na to marně upozorňoval příslušné stranické a státní orgány dlouho před Kováčovou nucenou rezignací v roce 1986. Sám přitom disponoval ústavně danou pravomocí navrhnout předsednictvu Slovenské národní rady Kováčovo odvolání z funkce. To nicméně zjevně nebyla varianta přicházející v tehdejších poměrech bez relevantního politického krytí v úvahu, byť se Feješ jinak těšil podpoře generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky Gustáva Husáka. Obdobně dlouho oficiálně nezakročil proti generálnímu prokurátorovi ČSR Oldřichu Dolejšímu, vůči němuž měl stejnou ústavní pravomoc. Dolejšího způsob řízení prokuratury v České socialistické republice se přitom jeví ještě problematičtější než v případě Kováče. Situace se změnila až poté, co předsednictva ÚV KSČ schválilo Dolejšího odvolání z funkce a pověřilo Jána Feješe předložit tento návrh předsednictvu České národní rady návrh. Otázkou nicméně zůstává, jestli a do jaké míry se o pád obou generálních prokurátorů Feješ zapříčinil zákulisně. Pozadí zbavení funkcí Michala Benčíka, Zbyňka Kiesewettera

58 Pješčak, Ján: *Portrét právníka a kriminalisty*. Říčany 2006, s. 174–175.

59 Zítek, A. – Pažout, J. a kol.: *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice*, s. 140–145.

i Josefa Ptáčka nám pak zůstává zahaleno ještě více a možnost jejich odkrytí se ani do budoucna nejeví příliš nadějně.

Studie vznikla v rámci projektu Ústavu pro studium totalitních režimů, Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek „Revize politických procesů a soudní rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu“.

Beschützerin und Durchsetzerin der sozialistischen Gesetzlichkeit? Konflikte und Klientelismus in den höchsten Behörden der tschechoslowakischen Prokuratur

Genauso wie in weiteren Ländern des Sowjetblocs stellte in der kommunistischen Tschechoslowakei die Prokuratur ein bedeutendes Machtglied des Regimes dar. Sie wurde als eine Hüterin der sozialistischen Gesetzlichkeit, die sie nicht nur beschützen, sondern auch allerlei durchsetzen sollte, bezeichnet. Theoretisch stellte sie ein selbstständiges, auf den Behörden der Staatsmacht und Verwaltung unabhängiges, einheitliches, zentralisiertes und monokratisches Organ der höchsten Aufsicht über das Ausüben und Erhalten des Gesetzes und der anderen Rechtsnormen von allen Behörden und Einzelmenschen dar. In der Wirklichkeit war die Unabhängigkeit illusorisch, was vor allem in der Beziehung auf die zuständigen Organen der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei gültig war. Letzten Endes genehmigten sie im Rahmen ihrer Nomenklatur alle Kadervorschläge auf Ernennung der Führungsangestellten der Prokuratur, von der höchsten Ebene über Landkreise bis zu den Bezirksprokuratoren. Nicht einmal die höchsten Prokuraturvorsteller erfüllten dann bei einem Detailblick die Grundsätze, deren Wahrung die Prokuratur sicherstellen sollte. Ein Positionmißbrauch, sowie andere Vorgehen wurden dann ab und zu zu einem Grund, respektive zu einem Vorwand für eine Funktionüberprüfung. Oft wurden auch verschiedene „Kaderklekser“ aus Vergangenheit, über die vorhin diskret geschwiegen wurde, oder die viel nachsichtiger beurteilt und präsentiert waren, ausgenutzt. Diese Studie setzt sich zum Ziel den Hintergrund der Abwechslungen auf den höchsten Prokuraturposten und der mit ihnen verbundenen Konflikten ein wenig aufzudecken. Dabei zielt sie vor allem auf den Zeitraum der sogenannten Normalisation, beziehungsweise im Bezug auf die Ressortentwicklung auf den Zeitraum der Existenz der Föderalprokuratur seit dem Jahr 1970 bis zu dem Sturz des kommunistischen Regimes. Eine Gemeinbestrebung der Studie ist auf dem Beispiel der Personalwechsel in den höchsten Stockwerken der Prokuratur das im Rahmen des Systems verlaufene verborgene Wettstreifen zu dokumentieren.

A Protector and an Advocate of the Socialist Legality? Conflicts and Clientelism in the Supreme Organs of the Czechoslovak Public Prosecutor's Office

The public prosecutor's office in the communist Czechoslovakia, similarly to other countries of the former Soviet bloc, represented an important power link of the regime. It used to be termed a guard of socialist legality, which should not only be protected but also enforced in every possible way. Theoretically it represented an autonomous authority, independent of state power and administration organs, homogeneous, centralized and monocratic organ of supreme supervision over implementation and preservation of laws and other legal rules by offices and/or individuals. In fact, the independence was illusory, primarily in relation to relevant organs of the Czechoslovak Communist Party. They approved within its nomenclature all person-

nel proposals for nomination of the head officials of Public Prosecutor's Office, from the central level to regional and district prosecutor's offices. But after a more detailed study of the topic, even the supreme representatives of the Prosecutor's Office did not observe principles, the protection of which they should have secured. The malpractices and other misconduct sometimes were the reason or pretext for removal from office. There were often used also various "blots" from the past, kept secret before, or they were judged and presented more benevolently. The study aims at unveiling a little of the background changes at the supreme posts of Prosecutor's Office and conflicts connected with them. The period of the so-called normalization is presented first of all, in relation to the development of the department during the existence of the federalized prosecutor's office, from 1970 to the fall of the communist regime. We would like to document in the study a hidden rivalry in the system in the examples of personal changes at the highest levels of the prosecutor's offices.

*Ladislav Gešo na ustavující schůzi nově zvolené Slovenské národní rady 14. července 1960.
(Tlačová agentúra Slovenskej republiky)*

*Jaroslav Kokeš.
(APS, f. Poslanci a senátoři,
spis poslance Jaroslava Kokeše,
inv. č. 1226)*

Nově jmenovaný generální prokurátor SSR Martin Kováč (vpravo) skládá zákonem předepsaný slib do rukou předsedy Slovenské národní rady Ondreje Klokoče, 20. prosince 1971.

(Tlačová agentúra Slovenskej republiky)

*Michal Benčík.
(APS, f. Poslanci a senátoři, spis poslance
Michala Benčíka, inv. č. 3180)*

*Zbyněk Kiesewetter.
(APS, f. Poslanci a senátoři, spis poslance
Zbyňka Kiesewettera, inv. č. 1157)*

ČESKÁ NÁRODNÍ RADA

V Praze dne 26. února 1970

Vážený soudruhu,

sděluji Vám, že Vás předsednictvo České národní rady svým usnesením přijatým v dnešní schůzi jmenovalo podle § 6 odst. 2 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře, ve znění zákona č. 147/1969 Sb., generálním prokurátorem České socialistické republiky.

Evžen Erban
předseda České národní rady

Vážený soudruh

Oldřich Dolejší, prom. práv.

generální prokurátor
České socialistické republiky

P r a h a

Oznámení předsedy České národní rady Evžena Erbana Oldřichu Dolejšímu o jeho jmenování generálním prokurátorem ČSR, 26. února 1970.

(NA, Generální prokuratura ČSR, nezprac., osobní spis Oldřicha Dolejšího)

MATERIÁLY

